

UCHWAŁA

Dnia 5 grudnia 2014 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Maria Szulc (przewodniczący)

SSN Iwona Koper

SSN Zbigniew Kwaśniewski (sprawozdawca)

Protokolant Katarzyna Bartczak

w sprawie z wniosku Skarbu Państwa-Naczelnika Urzędu Celnego w K.
przy uczestnictwie D. sp. z o.o. w G.
o ustanowienie kuratora,
po rozstrzygnięciu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu jawnym
w dniu 5 grudnia 2014 r.
zagadnienia prawnego
przedstawionego przez Sąd Okręgowy w K.
postanowieniem z dnia 30 września 2014 r.,

"Czy art. 138 § 3 Ordynacji podatkowej stanowi podstawę do ustanowienia przez sąd rejestrowy kuratora upoważnionego do reprezentowania osoby prawnej tylko w zakresie czynności wszczęcia przez organ i przeprowadzenia kontroli podatkowej i postępowania podatkowego czy też do ustanowienia kuratora materialnoprawnego w oparciu o art. 42 k.c. i upoważnienia takiego kuratora do działania za tę osobę również w innych postępowaniach (w tym podatkowych)?"

podjął uchwałę:

Artykuł 138 § 3 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. - Ordynacja podatkowa (Dz.U. 2012, poz. 749 ze zm.) jest podstawą złożenia przez organ podatkowy wniosku o ustanowienie kuratora na mocy art. 42 § 1 k.c.

UZASADNIENIE

Wnioskodawca Skarb Państwa - Naczelnik Urzędu Celnego wniósł o ustanowienie przez Sąd na podstawie art. 138 Ordynacji podatkowej kuratora procesowego dla Spółki z o.o. Wniosek uzasadnił brakiem możliwości podejmowania czynności wobec tej Spółki wskutek braku organów powołanych do jej reprezentowania w zakresie czynności wszczęcia i przeprowadzenia kontroli podatkowej oraz postępowań podatkowych.

Sąd pierwszej instancji ustanowił dla Spółki kuratora materialnego na podstawie art. 42 k.c., zobowiązał go do składania sprawozdań i rachunków z podejmowanych czynności co 3 miesiące oraz oddalił wniosek w części obejmującej żądanie ustanowienia kuratora procesowego. Uznał, że przepis art. 138 § 3 Ordynacji podatkowej nie stanowi podstawy do ustanowienia kuratora procesowego.

Sąd Okręgowy w K., rozpoznając apelację wnioskodawcy akcentującego zarzut błędnej wykładni art. 138 § 3 Ordynacji podatkowej, powziął istotne wątpliwości i na podstawie art. 390 § 1 k.p.c. przedstawił Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia zagadnienie prawne sformułowane w sentencji postanowienia z dnia 30 września 2014 r. Zaprezentował stanowiska piśmiennictwa i judykatury opowiadające się zarówno za uznaniem art. 42 § 1 k.c. jako podstawy prawnej ustanowienia przez sąd rejestrowy kuratora, jak również odmienne, tj. opowiadające się za uznaniem za samodzielną podstawę prawną do działania sądu rejestrowego artykułu 138 § 3 Ordynacji podatkowej. Sąd odwoławczy zdaje się skłaniać do uznania ostatnio wymienionego przepisu za podstawę prawną ustanowienia przez Sąd rejestrowy kuratora, ale upoważnionego tylko do reprezentowania osoby prawnej w zakresie wszczęcia i przeprowadzenia kontroli podatkowej i postępowania podatkowego.

Wnioskodawca na wstępie złożonego pisma przygotowawczego wniósł o podjęcie uchwały, że kurator ustanowiony wskutek uwzględnienia wniosku złożonego w trybie art. 138 § 3 Ordynacji podatkowej jest uprawniony do reprezentowania osoby prawnej w zakresie czynności wszczęcia przez organ

i przeprowadzenia kontroli podatkowej oraz postępowania podatkowego. Natomiast w końcowej części tego pisma Wnioskodawca oświadczył, że wspomniany art. 138 § 3 stanowi niezależną od art. 42 § 1 k.c. podstawę powołania kuratora procesowego uprawnionego do reprezentowania osoby prawnej w zakresie wskazanych wyżej czynności.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Udzielenie odpowiedzi na przedstawione zagadnienie prawne wymaga uwzględnienia ustaleń poczynionych przez Sąd pierwszej instancji i niezakwestionowanych przez Sąd odwoławczy. W niniejszej sprawie oznacza to, że Wnioskodawca wniósł o ustanowienie przez sąd kuratora dla uczestnika postępowania, będącego osobą prawną, z powodu braku organów powołanych do jego reprezentowania, a nadto że uczestnik postępowania będący spółką kapitałową nie posiada organów i z tej przyczyny nie może prowadzić swoich spraw.

Sąd pierwszej instancji wyraził stanowczy pogląd, że art. 138 § 3 Ordynacji podatkowej nie stanowi podstawy prawnej do ustanowienia przez sąd rejestrowy kuratora procesowego, a stanowi jedynie podstawę do złożenia przez organ podatkowy wniosku do sądu rejestrowego o ustanowienie kuratora dla osoby prawnej.

Natomiast Sąd odwoławczy skłania się do aprobaty odmiennego stanowiska, że wymieniony ostatnio przepis stanowi podstawę do ustanowienia przez sąd rejestrowy kuratora, ale upoważnionego tylko do aktywności w określonym przedmiotowo zakresie czynności procesowych.

Zważyć należy, że przepis art. 138 § 3 Ordynacji podatkowej znajduje zastosowanie m.in. do osób prawnych, nie mogących prowadzić swoich spraw wskutek braku powołanych do tego organów, a więc hipoteza zawartej w nim normy odpowiada stanowi faktycznemu niniejszej sprawy. Nie jest jednak okolicznością pozbawioną znaczenia to, że w następstwie nowelizacji pierwotnej wersji tego przepisu uległo zmianie brzmienie dyspozycji zawartej w nim normy prawnej. W pierwotnym tekście ustawy Ordynacja podatkowa art. 138 § 3 in fine przewidywał, że Sąd, na wniosek organu podatkowego, może ustanowić kuratora. Poczynając jednak od dnia 1 stycznia 2003 r. do chwili obecnej przepis art. 138 § 3 in fine Ordynacji podatkowej stanowi już, że organ podatkowy składa do sądu wniosek

o ustanowienie kuratora. Zmianę brzmienia dyspozycji analizowanej normy prawnej ze skutkiem od dnia 1 stycznia 2003 r. ocenić należy jako mającą merytoryczny charakter. Przepis art. 138 § 3 w jego pierwotnym brzmieniu był bowiem podstawą prawną do wydania przez sąd określonego w nim orzeczenia, a mianowicie ustanawiającego kuratora dla osoby prawnej nie mogącej prowadzić swoich spraw wskutek braku powołanych do tego organów. Natomiast obecny kształt normy art. 138 § 3 in fine Ordynacji podatkowej dowodzi, że jest ona jedynie źródłem obowiązku określonego zachowania się organu podatkowego w razie wystąpienia przesłanek wskazanych w tym przepisie, a mianowicie obowiązku złożenia przez ten organ do sądu wniosku o ustanowienie kuratora. Przepis ten nie jest już więc podstawą prawną dla sądu do ustanowienia kuratora w wyniku uwzględnienia takiego wniosku o ustanowienie kuratora, złożonego przez organ podatkowy w wykonaniu obowiązku wynikającego z tego przepisu.

W piśmiennictwie również wyrażono pogląd, że przepis art. 138 § 3 Ordynacji podatkowej jest jedynie podstawą prawną do wniesienia przez organ podatkowy wniosku o ustanowienie kuratora dla osoby prawnej, którego uwzględnienie przez sąd polega na ustanowieniu kuratora na podstawie art. 42 § 1 k.c., którego zakres kompetencji określa jednak art. 42 § 2 k.c. Do czasu ustanowienia kuratora na tej podstawie prawnej postępowanie podatkowe będzie zawieszona na zasadzie art. 201 § 1 pkt 2 i 4 Ordynacji podatkowej.

Również w judykaturze akceptowane jest stanowisko, że przepis art. 138 § 3 Ordynacji podatkowej zawiera normę imperatywną, ale obligującą jedynie organ podatkowy do złożenia do sądu wniosku o ustanowienie kuratora w każdym przypadku wystąpienia przesłanek określonych tym przepisem.

Natomiast ustanowienie kuratora przez sąd w wyniku uwzględnienia wspomnianego wniosku złożonego przez organ podatkowy, następuje na podstawie art. 42 § 1 k.c. Ustanowiony na tej podstawie kurator nie jest jednak uznany w judykaturze za uprawnionego do zastępowania organów osoby prawnej, m.in. w postępowaniu podatkowym (wyrok WSA w Gliwicach z dnia 22 września 2009 r., I SA/GI 350/09, niepubl.; wyrok WSA we Wrocławiu z dnia 9 stycznia 2008 r., I SA/Wr 1198/07, niepubl.).

Brak jest jakichkolwiek merytorycznych argumentów przemawiających za przyjęciem, aby art. 138 § 3 Ordynacji podatkowej miał stanowić podstawę prawną dla sądu rejestrowego do ustanowienia kuratora upoważnionego do reprezentowania osoby prawnej i to nawet wówczas, gdyby zakres tej reprezentacji miał się ograniczać jedynie do podejmowania czynności w postępowaniu podatkowym, czy w przedmiocie wszczynania i przeprowadzania kontroli podatkowej.

Na wypadek zaistnienia trudności z doręczeniem w postępowaniu podatkowym pism skierowanych do osób prawnych, które nie mają organów, ustawodawca nałożył w art. 154 § 1 Ordynacji podatkowej obowiązek doręczenia ich kuratorowi wyznaczonemu przez sąd. Nie oznacza to jednak, aby przepis ten, podobnie jak i art. 138 § 3 Ordynacji podatkowej, kwalifikować jako podstawę prawną wyznaczenia przez sąd rejestrowy kuratora, i to bez względu na zakres mających mu przysługiwać uprawnień. I choć oba te przepisy Ordynacji podatkowej korespondują ze sobą, to w piśmiennictwie przyjmuje się, że wykonanie obowiązku z art. 154 § 1 Ordynacji podatkowej wymaga uprzedniego wystąpienia przez organ podatkowy na podstawie art. 138 § 3 Ordynacji podatkowej do sądu rejestrowego z wnioskiem o ustanowienie kuratora. Żaden jednak z obu wymienionych przepisów nie uzasadnia uznawania go za podstawę prawną ustanowienia kuratora przez sąd rejestrowy.

Tezę tę potwierdza m.in. odmienna koncepcja legislacyjna przyjęta w ustawie z dnia 30 sierpnia 2002 r. - Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi (Dz. U. 2012, poz. 270 ze zm.), dalej „p.p.s.a.” Brzmienie przepisu art. 30 tej ustawy jednoznacznie kwalifikuje go jako podstawę prawną ustanowienia przez sąd rejestrowy kuratora dla strony niemającej organu powołanego do jej reprezentowania. Wymogi, które spełniać musi wniosek strony przeciwnej wszczynający postępowanie sądowe o ustanowienie kuratora, określają już odrębnie przepisy art. 46 i 47 p.p.s.a., ale podstawą prawną ustanowienia przez sąd kuratora jest wyłącznie art. 30 p.p.s.a.

Ustawodawca chcąc uczynić określony przepis prawa podstawą prawną ustanowienia przez sąd kuratora czyni to w sposób wyraźny. Jednym z wielu przykładów istnienia takiej podstawy prawnej do wyznaczenia przez właściwy sąd kuratora spółki jest art. 253 § 2 k.s.h., który znajduje zastosowanie w postępowaniu

zmierzającym do rozstrzygnięcia powództwa o stwierdzenie nieważności uchwały wspólników, w którym zarząd spółki z o.o. nie może działać za spółkę, a brak jest uchwały wspólników o ustanowieniu pełnomocnika. Kolejnym przykładem może być również art. 184 § 1 k.r.o., pomijając odmienną jedynie przesłankę ustanowienia na jego podstawie kuratora w stosunku do przesłanek wyartykułowanych w innych przepisach prawa.

Innymi przykładami istnienia podstawy prawnej do ustanowienia przez sąd kuratora, ale uprawnionego do podejmowania jedynie czynności procesowych nie cierpiących zwłoki, jest art. 69 k.p.c., jak również art. 510 § 2 zd. 3 k.p.c., będący podstawą wyznaczenia kuratora przez sąd działający z urzędu, do zastępowania nieznanego z miejsca pobytu zainteresowanego, w toku postępowania nieprocesowego.

W sytuacji, w której przepis art. 138 § 3 Ordynacji podatkowej jest więc wyłącznie źródłem obowiązku organu podatkowego złożenia do sądu wniosku o ustanowienie kuratora, a nie podstawą prawną uwzględnienia tego wniosku przez sąd w oparciu o określone w nim przesłanki, to uwzględnienie przez sąd wniosku poprzez ustanowienie kuratora dla osoby prawnej, nie mogącej prowadzić swoich spraw, także w postępowaniu podatkowym, wskutek braku powołanych do tego organów, następuje na mocy art. 42 § 1 k.c., wobec braku w Ordynacji podatkowej szczególnej podstawy prawnej do uwzględnienia przez sąd wniosku w omawianym przedmiotowo zakresie.

Chociaż zakres kompetencji kuratora ustanowionego na podstawie art. 42 § 1 k.c. jest ograniczony do czynności wymienionych w § 2 tego przepisu (wyrok SN z dnia 20 listopada 2009 r., III CSK 57/09 niepubl.), to jednak judykatura wyraźnie skłania się do interpretacji przedmiotowego zakresu tych uprawnień kuratora z uwzględnieniem także czynności niezbędnych z punktu widzenia urzeczywistnienia celów, do osiągnięcia których mają zmierzać jego działania określone w art. 42 § 2 k.c. (postanowienie SN z dnia 30 maja 2008 r., III CZP 40/08, niepubl.; uchwała SN z dnia 8 marca 2012 r., III CZP 95/11,

OSNC 2012/11/125; postanowienie SN z dnia 23 listopada 2012 r., IV CSK 150/12, niepubl.).

Z tych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 390 § 1 k.p.c. rozstrzygnął przedstawione zagadnienie prawne, jak w uchwale.